

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Claudii Fleurii Abbatis Historia Ecclesiastica

Ab anno Christi 1735. usque ad annum 1737

Fleury, Claude

Augustæ Vindelicorum [u.a.], 1786

VD18 90119347

§. 32. Historia de Wertheimensi Bibliorum versione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-67868](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-67868)

Sæc. XVIII. „si nunquam latæ & publicatæ fuissent
A. C. 1737. „præsente dicto Do. Branca omni &c.
 „quæ omnia, & singula vobis omni-
 „bus & singulis supradictis & vestrum
 „cuilibet notificamus, ne de eis igno-
 „rantiam allegare valeatis. In quorum
 „fidem has præsentes fieri & per Nota-
 „rium nostrum infra scriptum subscri-
 „& publicari mandavimus, sigilloque
 „solito muniri iussimus. Datum Romæ
 „ex Palatio nostræ Residentiæ sub ar-
 „no Millesimo septingentesimo trigesimo
 „octavo, indictione prima, die vero
 „tertia Februarii, Pontificatus autem
 „Sanctissimi Domini Nostri Papæ XII.
 „Anno ejus VIII. Præsentibus D. D.
 „*Vincentio Cicellio & Philippo Casuaris*
 „Connot. testibus.

Ego Ludovicus Pinus Sacri
 Palatii Apostolici Caesarum & Sa-
 cræ Rotæ Notarius pro Collegio
 DDorum Con - Notariorum de
 præmissis rogatus præsens Instru-
 mentum Decreti subscripsi & publi-
 cavi Requisitus.

§. XXXII.

*Historia de Wertheimensi Bibliothecæ
 versione.*

In apertas flammæ hoc anno talis eru-
 pit contentio, quæ ferme unicum
 om-

Sæc. XVIII.
A. C. 1737.

omnium Sectariorum fulcrum ac fundamentum evertere videbatur : Illius narrationem, quam verissime fas erit, ab ovo, ut ajunt, accersam, & ad mala, nullis ambagibus perducam. Sic autem ea res, quemadmodum subiiciam, se habuit. Joannes Laurentius (seu ut alii volunt) Leonardus Schmid absolutis Hallæ studiis a Lövensteinio-Wertheimensi Comite erudiendo juniori ejus Filio datus erat : ibi subcisivas plures horas nactus, quod a magisterio suo subtrahere poterat, id omne disciplinis Mathematicis, & Theologiæ studio impendit, tam felici, ut sibi blandiebatur successu, ut certa, clara, & efficacia illa argumenta, quæ sibi in Scholis Lutheranis, ut talia venditabantur, in sana Theologia incassum quæri detegeret simulque non sine animi suo dolore perspectum haberet, fidei veritates apud multos ob hanc causam contemni, & acerrime oppugnari: Infaustam hanc Religionis suæ sortem misertus, secum statuit, has veritates clare proponere, huncque finem assequendi studio præcipue *irrefutabilem* Bibliorum versionem concinnare. Jam ante quinquenium incepere montes parturire, & primo nascebatur vastissimi operis prospectus, in quo Orbi Christiano fucum fecerat, se proxime Biblicos lib-

R r 3

ros

Sæc. XVIII.
A. C. 1737.

*Apologia l.
vers. 1736.
pag. 5.*

ros Germani idiomatis puritate inlignes editurum, additis annotationibus, in quibus S. Scripturæ textus cum suis fontibus conferrentur, eorumque harmonia ex claris demonstrationibus comprobaretur: Jactabat insuper Auctor hanc versionem prospera sorte a Doctorum præcipuis maximo applausu fuisse commendatam. Porro operosum hunc laborem suis humeris imponendi illam fuisse causam deprædicabat, quod in Lutheri versione nil nisi obscuritas dominetur, ac propterea jam potissimi neglecta ipsius versione Wertheimensem ingenti gaudio perlustrent. Anno hujus sæculi trigesimo quinto prima pars in duos tomulos divisa publicam lucem aspexit nitidissimo charactere, regia charta elegantissime excusa, ac in fronte & in calce cujuslibet tomi Iconismo Norimbergæ arte celebris Tyroffi chalcographi jam ante biennium æri inciso exornata. Vix unquam ullus alius ingenii partus Orbem literarium infausto magis varioque fato ingressus est, quam hæc Bibliorum versio; diversum erat inter Protestantes pro affectuum diversitate judicium: non deerant illius vindices, nec pariter morosi mastiges, qui criticis ac hermeneuticis microscopiis non modo foedas in hac versione maculas detere-

re, sed etiam versionis a Luthero factæ, & hucusque pro sola authentica canonisatæ authoritatem, imo etiam totius Lutheranæ religionis fundamentum everti præfagiebant, exclamantes: *Hannibal ante portas.* Nec id abs re sibi, suæque Ecclesiæ timuerunt Lutherani. siquidem inter fundamentales suæ fidei articulos primus ac præcipuus est, quod sola S. Scriptura sit unicus & infallibilis in controversiis Judex, norma & regula credendi: Si ita est, hæc regula debet esse certa, integra, & infallibilis, & non depravata, non mutilata, non variata in essentialibus: necesse insuper est, ut exstet ejusmodi scriptura, seu Biblia, quibus competunt dictæ dotes, scilicet, quod sit certa &c. necesse quoque est, ut exstent & semper a primo Religionis exordio exstiterint non vaga, sed, ut ajunt, in individuo designata & determinata ejusmodi Biblia, quæ omnibus hujus Religionis aſſeclis sint passim intelligibilia & usualia, ita ut verum sit dicere, hæc sunt vera, & non mutilata sed integra Biblia; certum quoque esse fidelibus debet, quod in hisce Bibliis determinatis &c. immutatum, purum, atque integrum Dei Verbum, quin aliquid essenziale sit additum vel demptum, contineatur: Ex his vero

R r 4

sup-

Sæc. XVIII.
A. C. 1737.

Theologi:
sche Nach:
richt. Bey:
tråg. I. V.
anno 1736.
n. 4. f. II.

Sæc. XVIII. A. C. 1737. suppositis sequi videtur, quod in Religionē Lutherana vel nunquam extiterint Biblia determinata, vel quod duntaxat Catholicorum Biblia sint vera, immutata, integra & certa, proin Dei Verbum integrum & purum continentia. Simus enim ad tempus omnino liberales, & ponamus, Lutheranae sectæ exordium a primis Ecclesiæ sæculis repeti posse, eamque ad hunc usque diem esse continuatam: toto tamen longoque hoc temporis intervallo nulla omnino extiterit, & nec per somnium excogitari ac designari ulla possunt Biblia, quæ in omnibus & quidem in essentialibus integre consensissent cum illis, quæ hodie a Lutheri reformatione multiplicia pro Lutheranorum regula, ac veris Bibliis habentur: necesse enim foret, quod Lutherani ante Lutheri tempora vel habuerint Biblia hebraica, Chaldaica, Syriaca V. T. & Græca N. T. ast horum idiomatum ex ipsis doctioribus tum gnari erant longe paucissimi, vel passim usi fuerunt vulgata, aut ad vulgatæ fidem in diversas linguas traducta, sed hanc Lutherus suos docuit fuisse semper vitiosam, corruptam, depravatam, & plurimis fastidibus turgidam, ergo Lutherani ante Lutherum vel nulla habuere Biblia, vel si habuerunt, erant aut depravata, aut longe

Sæc. XVIII.
A. C. 1737.

longe potissimis non intelligibilia. Quales autem Religio, quales fideles, quibus unica norma & regula credendi erat liber vel depravatus, vel quo non nisi paucissimi, etsi voluissent ceteri, uti non poterant? Tenebantur ergo pro Regula suæ fidei habere illam, quam vel ignorabant, vel quæ regula non erat, utpote corrupta. Fors magis prospera erat fors Filiorum a suo Protoparente recta linea descendantium? Enimvero Lutherus, qui semetipsum Christi Domini Evangelistam vocat, Vulgatam tot sæculis ab universa Ecclesia, totoque in Orbe receptam emendare aggressus, Sacram scripturam in Teutonicum idioma transtulit, & quidem ad Vetus Testamentum juxta veterem Germanicam versionem Judaicam hebraicis literis scriptam, seu, ut testatur Hieronymus Emserus, Picardicam seu Hussiticam, ad vertendum vero novum Testamentum Græca Erasmi, Aldi, Gerbelli &c. aliisque editionibus usus est, operam etiam adhibuit Caspar Cruciger, qui hebraice balbutire didicerat. Hoc opus Lutherus anno 1534. tam inauspicato absolverat, & tamen ob gloriosum hoc Lutheranæ sectæ Palladium ejus sectatores annuam Biblicæ hujus versionis festivitatem celebrant, imo in concinnando hoc

R r 5 opere

Sæc. XVIII. opere Hieronymus Wellerus, & Eras-
 mus Alberus *Lutherum spiritu & virtu-*
A. C. 1737. *te Eliæ parem, dono interpretationis pa-*
rem Apostolo Paulo facere non dubita-
 bant. Crederes utique a tanto Viro
 tandem suis propinata esse Biblia, in
 quibus quilibet Lutheranus saltem
 vixissimis hisce temporibus, Verbum Dei
 incorruptum, purum, integrum, ac mi-
 nime depravatam contineri, tuto ac
 certo credere possit: Cum enim hæc
 Biblia per Lutherum dono Interpreta-
 tionis Apostolicæ præditum veris cui-
 libet Lutherano sint unica, & infalli-
 bilis fidei suæ regula, necesse est, ut
 his dotibus & prærogativis ea inlares-
 cere, notum, certumque sit; quæ enim
 alia Biblia saltem ii, qui præter Germa-
 nicum idioma nullum aliud intellexerunt
 aut intelligunt, per ducentos ferme an-
 nos pro infallibili fidei regula habuis-
 sent, ex quibus fidei dogmata per Verbum
 Dei probare, suæque dubia aut contro-
 versias dissolvere, & conscientiæ anxie-
 tates sedare potuissent? fors consulere
 debuissent alias versiones Germanicas?
 verum hæc omnes non tam manifesto
 infallibilitatis & unicæ ac certæ Regule
 caractere præditæ sunt, ac illa, quæ
 concinnata fuit, a Viro, qui *Dei orga-*
num, Spiritu & veritate par fuit Eliæ,
dono interpretationis par Apostolo Paulo.
 Ergo

Vid. Præf.
ad opera
Luth. Lips.
pag. 3.

Ergo vel hanc vel nullam habent fidei Sæc. XVIII.
 Regulam, vel vulgatam recipere te- A. C. 1737.
 nentur: Lutheri autem versionem cer-
 tam & infallibilem esse Regulam, seu
 certo Verbum Dei purum & integrum
 continere, quis credat? postquam ip-
 semet Lutherus cum toto suo Interpre-
 tationis dono, de versionis suæ purita-
 te ac integritate diffidit, & Evangeli-
 ca prorsus modestia asseruit, *quantum* Tom. V.
certo sudoris & laboris res sit versio, pro- Jen. fol.
be expertus sum, ac propterea hac in re nul- 164. anno
los Papa-Asinos, qui nihil tentarunt, pro 1557.
judice aut censore admitto: qui versionem
meam non vult, relinquat eam, si quis eam
respuit, aut me invito vel inscio corrigit,
mercedem habeat a diabolo, si correctione
indiget, ipse corrigam, & nisi correxero
intacta relinquatur mea versio, quilibet fa-
ciat quicquid pro semetipso velit, & ei feli-
cem exopto annum. Haud absimilia Lu-
 therus sæpius in variis locis repetit,
 qui magis tamen laudandus foret, si
 etiam ingenue fassus fuisset, quod non
 raro Sacræ Scripturæ textus, sicut Ag-
 aso Asinum, quo vult, auribus attra-
 hit, ita crinibus ut ajunt, ad stabilien-
 da sua commenta attraxerit, integros
 libros sibi contrarios ex Albo expunxe-
 rit, Spiritus Sancti verbis & menti
 contrarios sensus affinixerit, & prout
 libuit, pro supremo sui in S. Scriptu-
 ram

Sæc. XVIII.

A. C. 1737.

*Concl. in
vers. N. T.
Frib. anno
1534. annot.
in Luth. N.
T. pag. 3.*

ram imperio aut verius tyrannide alii
addiderit, alia dempserit, & uti anno-
tavit Embserus, in sola ejus versione
novi Testamenti errores sexcentos ac
septem commiserit, quædam ex suo
addiderit, alia dempserit, & textus
per falsas interpretationes ad perver-
sum sensum detorserit. Quis ergo
Biblia tam fæde corrupta, ad arbitrium
unius hominis privati contra universa
lis Ecclesiæ auctoritatem & usum per
tot retro sæcula consolidatum deprava-
ta pro puro, integro, & incontamina-
to Verbo Dei, proin pro certa, ac in-
fallibili regula habeat? Haud diffite-
mur insanum esse, fidem suam funda-
re in certa versione hominis, de cujus
infallibilitate nec umbra existat: attamen
omnino necessarium est, ut *rudēs Lu-
therani*, quorum potissima pars est, de
existentia, veritate & integritate Bib-
liorum, quæ singulis pro Regula tra-
ditur, certi sint, cum autem ipsi per
200. ferme annos nulla alia, nisi prout
a Luthero versa erant, possederint, hæc
vero enormiter a Luthero corrupta fue-
rint, falsa utuntur Regula, & fidem
suam, suaque dogmata, si ex scriptu-
ris probare vellent aut deberent, non nisi
ex Bibliis corruptis probare possent;
aliam enim puriorem non habent, cum
illam, quæ universali & infallibili Ec-
clesiæ

clesiæ judicio approbata est, reiiciant. Sæc. XVIII.
 Incassum ergo clamat Lutherus, ejus- A. C. 1737.
 que sequaces: *Verbum Dei, Verbum*
Dei! cum ipsemet eis Verbum Dei ab-
 stulerit, & non nisi arbitrariam homi-
 nis interpretationem, hancque vitio-
 sam substituerit, ac reliquerit. Hanc
 fallaciam ipsimet Protestantes pretioso
 huic Dei organo, & Christi Domini
 ori (ita Lutherus semetipsum vocare
 ausus est) sæpius & sine ambage ex-
 probrare haud dubitabant. Sic Osiander
 vivente adhuc Luthero plures erro- Tischred.
 res ex ejus versione expunxit, ac prop- Franc. 1568.
 terea illum in rabiem concitavit. Por- tit. 22. pag.
 ro ad has Lutheri depravationes præ 193.
 ceteris revocatur impudentia, qua tex-
 tum S. Pauli ad Rom. c. 3. v. 28. cor-
 ruptit in essentiali articulo de fide &
 operibus, addendo particulam *solam*,
 cum tamen ea nec in textu Græco nec
 alibi legatur: λογίζομεθα οὖν, πιστι δι-
 κασιούσθαι άνθρωπον χωρὶς ἔργων νόμου. Ita
 sonat textus. Inaudita hæc temeri-
 tas, summaque Lutheri protervia jam
 tum non modo Catholicis sed etiam ejus
 Sectatoribus summopere displicuit, in-
 super ei illud Deuter. 4. & Apoc. 22. v.
 18. acriter objecerunt, contra quos ta-
 men Lutherus consueta sua moderatio-
 ne tyrannicum suum in S. Scripturas
 imperium his verbis vindicabat: *Si vester*
Papista

Sæc. XVIII. *Papista multas tricas excitare vult* prope
 A. C. 1737. *verbum: SOLAM, illico respondete ei: Do-*

tor Martinus Lutherus ita vult, dicitque

Tom. V. *Papista & Asinus unum sunt, sic volo, si*
 Jen. p. 162. *jubeo, sit pro ratione voluntas. Nolumus*
 & seqq. *eidem Papistarum Discipulus sed & eorum*

Magister ac iudex esse, & semetipsum
jaçtitare, & cum Asinibus hisce capiti

superbire & c. hæc respondete, & roga
ut hisce Asinibus nec aliud nec plura ad

verbum SOLA respondeatis, quam hæc: LUTHERUS SIC
PRÆCIPIT, dicitque, se esse Doctorem

Doctoribus in toto Papatu Superiorem, sic
statutum est, & deinceps eos contemna

contemnam, quamdiu tales sunt homines,
id est, tales Asini. Probe noveram, quod

Rom. 3. tam in latino quam Græco dictum
Verbum SOLA non inveniatur, nec opor

erat, ut id a Papistis addiscerem. Sed per
nitet me, non etiam addidisse, OMNIA &

OMNIUM scilicet, sine OMNIBUS operibus
OMNIUM legum: hinc hoc verbum in meo

novo Testamento relinquatur, etiam omnes
Pontifices ad Asiniam rabiem & insaniam

prolaberentur, nihil tamen a me imetra-
hantur. . . . Cum videam, quod Dia-

Tom. 5. Jen. hunt. . . . Cum videam, quod Dia-

fol. 316. *lus hunc essentialium articulum semper per*

porcinos suos Doctores allatret, & non
cessare velit, declaro ego Doctorem Martinum

Lutherum indignum Domini nostri Jesu Chri-
sti Evangelistam, ut Romanus Imperator,

Mabo

Mahometanus Imperator, Tartariæ Imperator, Persiæ Imperator, Pontifex, omnes Cardinales, Episcopi, Sacrificuli, Monachi, Moniales, Reges, Principes, Domini & universus Orbis cum omnibus Diabolis hunc articulum de FIDE SOLA intactum relinquunt, & infernales carbones suis capitibus impositos habeant, hæc est mea Doctoris Lutheri inspiratio a Sancto & purum Sanctumque Evangelium. An quid Theologi magis insulsum, petulans ac Sacrilegum honestæ aures percipere possent, valde dubito: Saltem ex his constat, his Sectatoribus Regulam fidei non esse Biblia, sed Lutheri voluntatem, quæ staret pro ratione. Hinc Theobaldus Themerus Marpurgensis Præco publice edixit, nolle se quicquam audire de verbo sola, quam exclusivam Lutherus non sine plurium animarum ruina Rom. 3. assuere non abhorruit, promeruitque, ut germana ejus versio damnaretur, & per carnificem combureretur. Sileo ab eodem Luthero præfatæ epist. ad Rom. versui 20. additum verbum: Solummodo: item hæc verba 1. Cor. 9. v. 5. mulierem sororem circumducendi &c. perverse translata in illa: mulierem circumducendi in uxorem &c. Haud ignoro Lutheranos affirmare, nullum sibi salutis periculum esse timendum, etsi hos S. Scripturæ textus in perverso sensu, quo

Sæc. XVIII.
A. C. 1737.

Theologi-
sche Samm-
lungen.
1736. 5.
Beytråg.
pag. 564.

Sæc. XVIII. quo illos Lutheri versio eis propinavit
 A. C. 1737. intelligerent: attamen id verum haud
 esse autumo, quando sensus Lutheranae interpretationi contrarius de fide
 est, v. g. dum Lutherus *soli* fidei justificationem adscripsit, & doctrinam seu
 dogma de sola fide justificante, quam fundamentalem suæ novæ Religionis lapidem posuit, cum tamen
 Scriptura claris & disertis verbis contrarium sæpius statuatur, v. g. Epist. Jacobi. 2. v. 25. *Videtur, quoniam ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantum.* S. Petri II. c. I. v. 10. *fatigati, ut per bona opera certam vocationem & electionem faciatis.* Nempe Lutherus suum dogma verbis S. Jacobi damnari sciebat, imo ab ipsis suis amicis desuper objurgatus erat: mox tamen huic nodo cuneum adinventum, dum ea temeritate, qua V. T. libros Tobiae, Judithi, Sapientiae, Ecclesiastici, Baruch & Machabæorum ex Canone expunxit, hanc quoque rejecit, & *Stramineam* vocavit, in quo tamen iudicio & Epistolæ contemptu Lutherum vel maxime errasse, fatetur Pfaffius in sua instruct. necess. Quæst. 32. p. 589. Propter tam crassos errores, salutates ac depravationes ferendo impares Lutheri Sectatores rejecta ejusdem versione de aliis cogitabant versionibus.

Sæc. XVIII.
A. C. 1737.

& primo quidem Sebaldus Münsterus Norimbergensis ex textu originali novam Wittenbergæ jam anno 1529. pro-
 cudit: causam vero suscepti laboris hanc in præstatione assignavit: *Cum ita deformatus esset Moses, ut non posset emendari, nisi collatus ad hebraicam lectionem, præsertim cum deessent nobis antiqui Codices, hic obiter inter conferendum animadvertimus, interdum etiam interpretem (Lutherum) non satis oculatum fuisse: quam cum interpretatio plerisque locis mutanda esset, nova propemodum translatio nata est. . . . Hoc polliceri bona fide possumus, Moysen accurate recognitum esse, cum antea (per Lutheri versionem) mirabiliter mendosus fuerit. Pariter anno 1565. Paulus Eberus & Immanuel Tremelius 1575. novam adornarunt versionem, eo quod illa Lutheri eis suspecta visa fuerit Goclenius quoque testatur Lutheri versionem in rebus maximi momenti non semper approbari posse. Anno 1665. Joannes Saubert Lutheri versionem per novam suam correxit, & 1704. Paulus Treuen illam emendavit, ac mutilavit, 1724. per Berlenburgensem versionem versio Lutherana penitus neglecta fuit. Anno 1729. Christophorus Pfaffius aliam edidit Bibliorum versionem, in qua subinde a versione Lutheri recessit, & propriæ suæ interpretationi*
Hist. Eccles. Tom. LXXV. S s tioni

Sæc. XVIII. A. C. 1737. tioni inhæsit. Insuper Guilielmo Bartholomæo Vinariensi Præcone teste,

Acta Hist. Eccl. tom. 20. pag. 215. Bohemi Fratres jam dudum de Lutheri versione querebantur, melioremque conficere adlaborabant, & Zinsendorffius Comes eorum Protoparochus testabatur, se deprehendere, quod Lutherus judicavit, textui non adhærendum, & obscurus est, & per accuratam versionem magis intricatus redderetur, insignis enim hic Theologus, ut cetera silentio præteram, in solo capite X. ad Rom. plusquam viginti a textu recessit: Budæus etiam late-

Instruct. Bibl. p. 37. tur, quod Lutheri versio non in omnibus originali textui consonet, & Christophorus Heyman deplorat, quod in Lutherana Ecclesia nondum sit peracta commentatio in totam S. Scripturam, & Bergerus dolet quod Biblia suis numeris absoluta apud Lutheranos adhuc desiderentur, & alii anxius votis petebant, ut post clariorem Hebræicæ & Græcæ linguæ notitiam & antiquitatum cognitionem aliaque S. Scripturæ intelligendæ subsidia Lutheri versio denuo diligenter ad originalem textum recognosceretur, imo Fridericus Maier de abroganda Lutheri versione agebat & suadebat duntaxat, ut ne tequam ad extremum illud de extirpando versione Lutheri usu Ecclesiæ Lutheranae deveniant, longe melius fuerit, publice

*maximorum Principum auspiciis, Theolo- Soc. XVIII.
 gor Doctos, linguarumque peritos convo- A. C. 1737.
 cari, a quibus Lutheri versio cum fontibus
 demo conferatur, denique Reineccius &
 Zacharias Riyand deplorarunt, quod post
 Lutheri mortem omnia ejus biblia non
 modo in verbis sed & in sententiis de-
 pravata prodierint. En! qualia Bib-
 lia Lutherani haberent! Miseret me tui
 bone Lutheri! Filios enutristi, & ipsi
 te spernunt, & qui te spernunt, alios
 (rudiores) tamen adigunt, ut te tan-
 quam infallibilem Christi Evangelistam,
 Spiritus S. Organum, os Christi, &
 pretiosum Dei instrumentum veneren-
 tur, & sine hæsitacione tuam versio-
 nem, quali Verbum Divinum integre
 & pure contineret, amplectantur. Num
 adhucdum de tua versione jactabun-
 dus asserere audes, te certum esse, quod
 verbum tuum non sit tuum sed Christi ver-
 bum, proin os tuam sit illius, cujus Ver-
 bum loqueris, & quod, dum adhuc Genti-
 lium Ecclesia vigit, nulla exsiterint Bib- Tom. II.
 lia, quæ tam prompte, tam dilucide, tam Gen. p. 49.
 tuto & sine offendiculo perlegi potuissent, 1555.
 ac in Bibliis Witenbergæ tunc editis, & Tischen-
 nunc in Germanicum idioma translatis? tit. 1. f. 1.
 His bene ponderatis judicari potest,
 quam merito Lutherani gloriantur, de
 promiscuo Bibliorum usu, & de Dei
 Verbo tanquam unica religionis suæ
 S s 2 nor-*

Sec. XVIII.
A. C. 1737.

Lib. de Civit.
cap. 17. art.
27.

L. de mundi
Reli part.
12. fol. 113.
510.

norma, ac Iudice infallibili: Profecto
oculationes Sectarii sat amare deplorarunt, ingentia Ecclesiae suae damna, quae ex communi & libera S. Scripturam legendi ac interpretandi libertate non modo eorum Ecclesiis, sed & profano Imperio accessere: Audiamus iter alios Thomam Hobbesium, si inquit ipse, singulorum civium est, Scripturam Sacram interpretari sibi, hoc est, si quisque Iudicem se faciat, quid Deo placeat, quid displiceat, non ante Principum obedire possent, quam ipsi de mandatis eorum, utrum conformia sint Scripturae, necne judicaverint. Sed hinc fiet, ut vel non obediant vel obediant propter Iudicium proprium, hoc est, sibi obediant, non Civitati: Quae simul omnis Societas & pax humana turbetur. En! quam nocivum etiam statui Politico sit hoc Lutheri dogma: Unde in super Ecclesiae ac disciplinae suae nam caussari, ingemiscit Alexander Ross Anglus his verbis: Ex his aliisque impiis opinionibus, quae hodie inter nos tolerantur, ac defenduntur, videmus, quomodo prolapsa sit Christi his locis religio, ubi tanta quondam pietate, Zeloque esset servata. Nos Christianam Religionem inter gentes Europaeos amplexi sumus, neque cuiquam populorum devotione, ac Zelo nos concessisse, tot Tempora, Cœnobita Sacra, Collegia, Scholae testari poterunt, sed quanta

tum nunc pro dolor! ab illis mutati sumus, quod quid superest nisi mera Religionis larva? ipsa per tot hæreses, & blasphemias consumpta veritate ac vitæ substantia. Hi fructus sunt, & consequentiæ ex SS. Scripturarum lectione per ignorantes, improbosque Spiritus tentata.

Sæc. XVIII.
A. C. 1737.

§. XXXIII.

Wertheimensis versionis fata.

Quamprimum Auctor novam suam Pentateuchi versionem vulgaverat, ingens inter Protestantes altercatio ac tumultus oriebatur; Lipsienses hanc versionem additasque notas plurimum commendabant, eoquod Auctor Hebraïsmos paucioribus verbis Teutonicis scite expressisset, cum Originali textu miram harmoniam & hebraicos accentus sedulo observasset, hæcque versio ob idiomatis germani puritatem longe Lutheri versioni præstaret, carpebant tamen, quod cantica Moysis minus poeticum sonum præferrent, & vaticiniis de Christo non nihil roboris ademptum fuisse videretur. Wertheimenses quoque salutare Auctoris consilium ad astra ferebant, præcipue, cum in hac versione Divinæ veritates solidiori fundamento stabilirentur, &

S s 3

rigi-